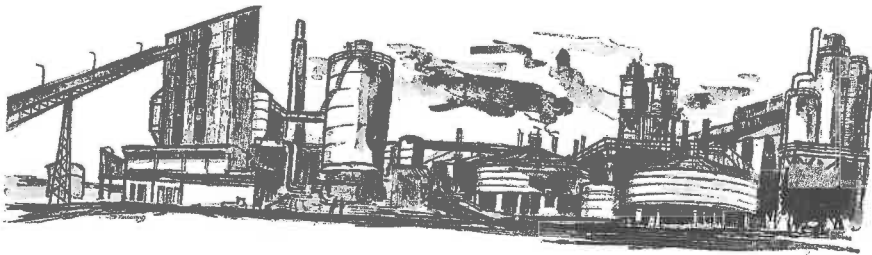

Historie KZM Dorplein

AA - Kroniek Budel

DE "BROEDPAOD", HET PAD VAN SLUIS 16 NAAR DE ZINKFABRIEK

Inleiding

In het artikel "Dorplein zag ze vliegen boven Budels eerste vliegveld" (1) van enige jaren terug beschreef ik het "vliedspektakel" dat in 1911 in Dorplein plaatsvond. Voor die tijd was het zeker een spektakel, want praktisch niemand had al ooit een vliegtuig gezien. Geen wonder dan ook, dat dit een enorme toeloop van mensen teweeg bracht. Ook velen kwamen uit de richting Weert hierop af. Velen per trein, maar nog meer te voet over de zandwegen en voetpaden.

DORPLEIN. GROOTE VLEGWEDSTRIJD

Hasselt-Kiewit-Dorplein,
op ZONDAG, 16 JULI.

Aankomst der vliegeniers 5½ uur 's namiddags.
TEVENS

GROOT CONCERT op het terrein.

Plaatsen in 't lommerrijk gereserveerd gedeelte F1. 0.50 (1 frank)

Buiten 't gereserveerd gedeelte staanplaatsen vrij.

Bij het terrein BERGPLAATS voor automobelen, rijtuigen en rijwielen.
HET BESTUUR.

In het boekje "Verhaalkes en gedichtjes oet 't Wieerter lând" (2) las ik iets over deze olop naar Dorplein. Hierbij werd voor een gedeelte gebruik gemaakt van de "Broedpaod", een prachtige toepasselijke naam voor een pad. Vele oude mensen van Dorplein, Schoot en de Heikant kennen dit pad nog en kunnen nog aanwijzen waar het ongeveer gelopen heeft. Ik laat nu eerst een klein gedeelte van het verhaal volgen en vertel dan iets meer over dit verdwenen pad.

Een gedeelte uit het verhaal "Mie Duurke":

"Toen gingen we verder. We stapten goed door en haalden de hele tijd andere mensen in. De vrullie (het vrouwvolk) liepen bijeen en hadden elkaar in de arm. Ze taterden en giebelde. Natuurlijk keek ik vaak of ik Duurke nergens zag. Maar niets. Misschien ging het wel niet naar Budel. Misschien mocht het ook wel niet van die kwaak van een moeder. Aan het einde van de dijk, waar later de kazemat kwam te staan, sloegen we rechtsaf om over een stuk van de "BROEDPAOD" op Budelfabriek aan te gaan. In Dorplein zag het zwart van het volk. Van de kanten van Schoot kwamen die van Weert die met de trein gegaan waren. Ergens speelde een harmonie of zo-iets maar af en toe ging de muziek verloren in het geruis van de grote bo-men, die een beetje voorbij het fabriek langs de weg naar Schoot stonden.

De "Broedpaod" anno 1992

Over een weg van zwart gruis met grote grijze plekken erin, kwamen we aan het terrein waar de vliegmaschine zou neerkomen. Alles was daar met touw afgezet. Aan de ene kant stond een grote tribune; daar zaten de deftige mensen op en de hoge heren. Aan twee andere kanten mochten de gewone mensen staan en dan was er nog een kant die ze open gelaten hadden, want daarlangs zou het vliegtuig komen.

Dikwijls was er een beweging in het volk, als ze meenden dat er een vliegtuig kwam maar dan was het voor niks. Er waren ook van die snaken die de mensen voor de gek hielden: als er een zwaluw of een meeuw of zo door de lucht aankwam dan riepen ze: daar ginds komt wat aan! En alle mensen keken dan naar boven en begonnen te dringen.

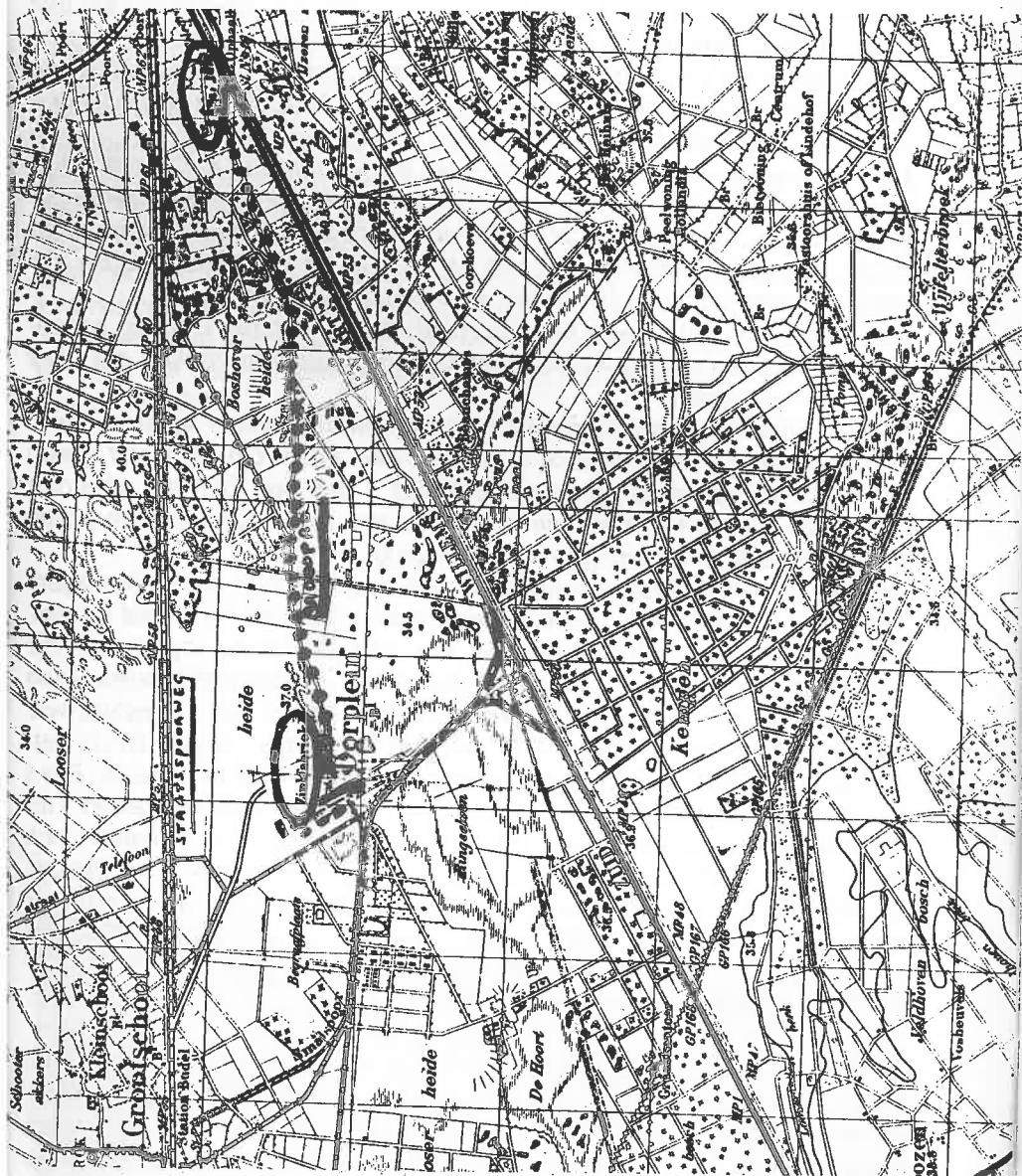
Maar tegen half zeven was het dan zover: daar kwam het vliegtuig aangezonkeld. Meteen begon iedereen een goed plaatsje te zoeken om alles goed te kunnen zien.

Het vliegmachien vloog in grote kringen en kwam alsmaar lager en werd steeds groter. De mannetjes kon je goed zien zitten. Op het laatst raakte het machien ergens de grond en hobbelde 't veld op. Toen het stil stond wilden de mensen er naar toe maar er waren marechaussees en politie die dat verboden en ze joegen iedereen terug.

De twee van het vliegtuig stapten uit. Een hoop mensen wees Olieslagers aan, maar er waren weer andere mensen die zeiden dat hij er niet bij was. Maar allee die twee spraken wat met zo'n groepje van die hoge heren, die van de tribune af waren gekomen en gaven hier en daar wat handjes. Toen er een paar van die mensen die wat verstand hadden van 't vliegtuig, wat hadden geprutst aan 't machien en wat gepongeld met slangen en zo, zetten de vliegeniers hun grote bril weer op en kropen op hun plaats. Even daarna begonnen met een hoop lawaai de propellers weer te draaien. Het vliegtuig ging weer vertrekken. Het hobbelde wat op 't veld, maakte zich toen ineens uit de voeten en even daarna zagen we het de lucht ingaan. Het vloog een paar keer over ons heen toen was het weg. Op 't laatst was het nog zo klein als een mus."

De "Broedpaod" (het Broodpad)

Het broodpad liep vanaf sluis 16 in Weert naar de zinkovens van "Beulfabriek", zoals de Zinkfabrieken in Weert genoemd werden. Ongeveer halverwege kwamen de mensen vanuit Boshoven en achterland via andere weggetjes ook op het broodpad uit om naar hun werk te gaan. Op oude kaarten zijn deze paden en karresporen nog duidelijk te zien.

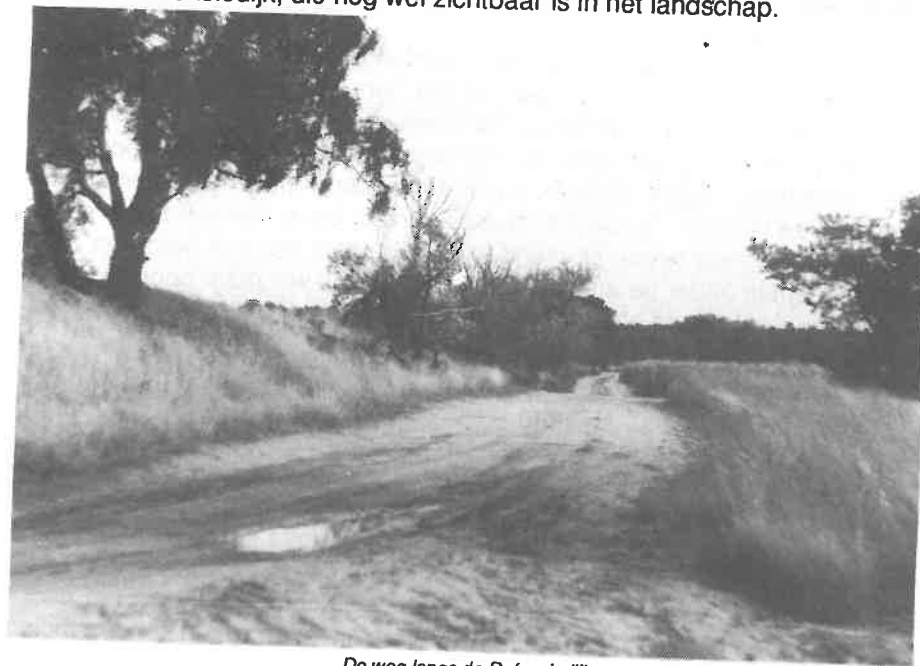

Kadastrale kaart 1920

Zoals u weet werd in 1892 de Zinkfabriek gesticht. De werkers van het eerste uur zullen ongetwijfeld met allerlei moeilijkheden te kampen hebben gehad. De meesten woonden in de dorpen rondom. Van goede wegen en verbindingen was nog geen sprake. De enige goede verbinding was de spoorverbinding van Weert naar het station in Budel-Schoot en later kon men van hier uit per smalspoor naar de fabriek. De gewone arbeiders maakten hier echter geen gebruik van, het was te duur.

De eerste arbeiders gingen allemaal te voet van en naar huis. Voor de bouwvakkers was de werktijd tien tot veertien uur per dag minstens! De werklieden die de arbeid aan de zinkovens moesten aanleren deden daar nog een schepje bovenop. Weer of geen weer, bij dag en nacht liepen die mannen in groepjes over de toen bestaande veldwegen zo snel mogelijk naar de fabriek. De arbeiders uit Schoot, Budel, Hamont en achterliggende dorpen gingen te voet langs de oude veldwegen. Die van Lozen langs de Kempen en weer anderen dwars door het veld, langs de boswachterswoning van Beijck.

Die van Weert en achterland liepen in ganzepas over het broodpad, het niet meer bestaande voetpad, zoals boven vermeld. Het liep vanaf Sluis 16 in de Zuid-Willemsvaart naar beneden en dan naar links over wat nu is het nieuwe industrieterrein van Weert en dan verder van Hoechst met enkele bochten naar de Zinkfabriek, waar het rechtstreeks bij de zinkovens uitkwam. Gezien vanaf de kanaalsdijk lag het een stukje voor de in 1939 gemaakte Defensiedijk, die nog wel zichtbaar is in het landschap.

De weg langs de Defensiedijk

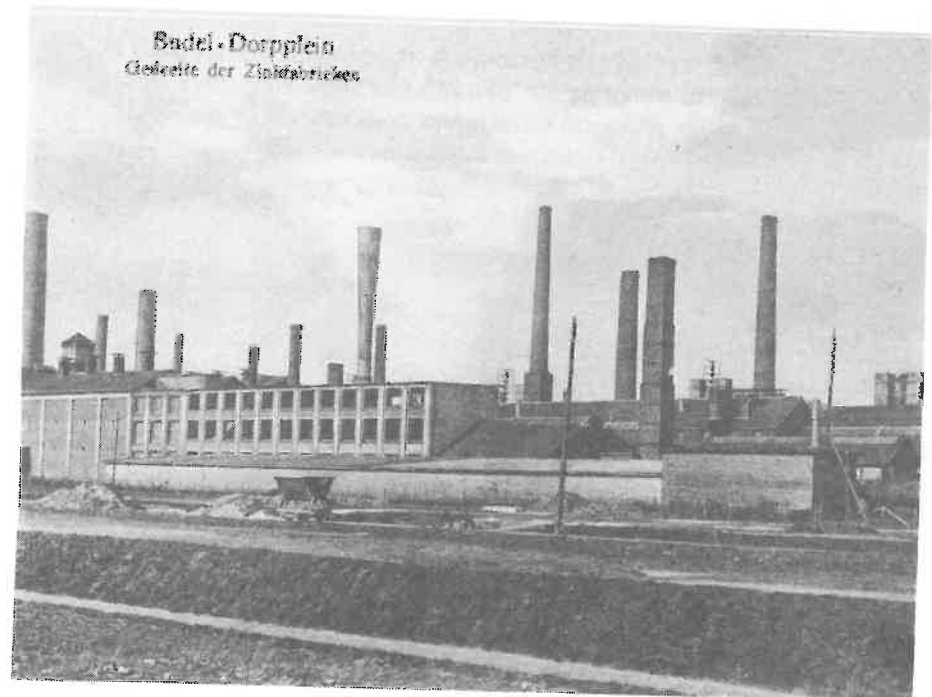
Tot twaalf uur 's nachts en ook al weer vanaf drie uur in de morgen, wanneer de ovenmannen op pad gingen om op tijd aan de oven te zijn om hun "charge" te maken, zag men bij donkere nachten dwarrelende lichtjes op de "Lang Hei", zoals de hei hier genoemd werd. Het waren kleine petroleumlampjes die de werklieden op hun borst droegen om het kronkelige voetpad te kunnen blijven volgen. Dolblij zullen deze mensen geweest zijn als de tijd weer daar was dat de maan "vol" stond. Bovendien bespaarde dat petroleum, dus geld. De "petrol" kostte toentertijd 7 cent per liter. In die dagen was er nog nauwelijks straatverlichting. Weert had maar enkele lantaarnpalen die, als ze 's nachts al ontstoken werden, slechts een klein lichtpuntje gaven. In 1899 werd er een gasolielamp geplaatst in Weert. In de gemeente Budel werd pas in 1900 besloten tot de aanschaf van twaalf straatlantaarns en in 1904 besloot Weert tot oprichting van een gasfabriek. De opening hiervan werd in 1906 met een groot avondfeest gevierd. Hier kwamen ook vele mensen van Budel, Schoot en Dorplein naar kijken. De mensen waren vol bewondering en na het vuurwerk, nog meer beduusd en kinderlijk blij met de 120 straatlantaarns, voorzien van kousjes, glazen en automatische ontstekers. Vooral de Weerter zinkmannen waren er blij mee. Ze hadden in de stad nu meer licht als ze 's nachts op pad gingen. De verlichting op het broodpad zal er niet beter op geworden zijn. Hoogstens had men richtpunten in de verte als men door de hei naar huis liep.

De "Broedpaad" is een toepasselijke naam, die nog op twee manieren kan uitgelegd worden, die allebei waar zijn.

Op de eerste plaats betekent de naam van het pad, de weg naar de fabriek waar vele mensen naar toe gingen om hier hun centen, of beter hun dagelijks brood te verdienen. Een figuurlijke betekenis zo men wil.

Ten tweede is er nog een letterlijke betekenis. Omdat de werkers op de fabriek zulke lange dagen maakten en hard moesten werken, moesten ze ook veel eten en drinken. Op de fabriek was er voor deze mensen niets te krijgen, hoogstens wat water. Nu konden de arbeiders wel hun brood en drinken meenemen onder de arm en dat deden ze ook wel maar door de lange werkdagen verdroogde alles snel en smaakte het niet meer zo goed en de koffie werd koud.

In die tijd had men nog geen koelkasten en bij de warme ovens werd het brood nog sneller droog. Daarom werd door moeder de vrouw op de dag een "verse" mondvoorraad gemaakt om de hongerige en dorstige man te gerieven. Die moest tenslotte "het brood op de plank brengen". Ook werden er wel eens pannekoeken voor hem gebakken. Het eten moest hem dan natuurlijk op de werkplaats gebracht worden. Met rode zakdoeken aan een stok of andere hulpmiddelen werd dan meestal door een van de vele kinderen het "brood" naar vader op de fabriek gebracht. Soms werd het door de vrouwen zelf gedaan maar meestal hadden die geen tijd en konden thuis bij het kroost niet gemist worden.

Hier werd het "dagelijks brood" verdiend

Men zag dan overdag geregeld opgeschoten kinderen met eten in de handen vanuit alle kanten naar de fabriek lopen. Die van Weert en achterliggende dorpen liepen met hun brood natuurlijk via de kortste weg naar de fabriek, die al spoedig de "Broedpaad" werd genoemd.

Een mooie toepasselijke naam voor een pad, waarover veel brood is gegaan en voor velen het pad is geweest waarlangs zij liepen om hun "dagelijks brood" te verdienen, zodat er thuis "brood op de plank" was. Bovendien werd het pad ook wel eens gebruikt om naar plezierige uitstapjes te gaan, zoals de vliegwedstrijd in Dorplein en het avondfeest met vuurwerk bij de opening van de gasfabriek in Weert. Een pad dat ons meer kan vertellen dan je in eerste instantie zou verwachten.

Een stukje van de oude "broedpad"

Helaas is het er niet meer. Door de latere verstoring, zoals inundatiewerken (Defensiedijk) en vestiging van industrie (Hoechst) is het pad bijna geheel verdwenen, anders zouden we er eens over kunnen lopen en al mijmerend met onze gedachten teruggaan naar de oude tijd, de tijd van de vele binnenpaden en de verdwenen zinkovens!

Voor de oorlog werd het pad ook veel gebruikt door smokkelaars die, alhoewel het voor hen ook een broedpad was, het meer vakgericht de "smokkelpad" noemden.

Hebt u nog aan- en of opmerkingen over bovenstaand artikel of andere dingen die de moeite waard zijn om over te schrijven, laat u dan horen.

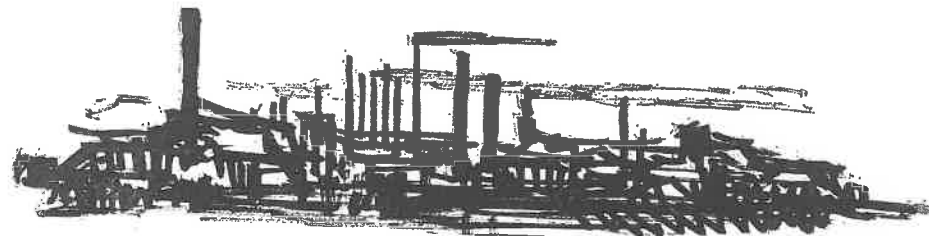
Bronnen:

1. Zie hierover mijn bijdrage in: *Aa-kroniek 6* (1987) nr. 3, blz. 138 t/m 148.
2. Uit het verhaaltje van "Mie Duurke" verschenen in: *Verhaaltes en gedichtjes oet 't Wieerter lând*, uitgegeven door kring Veldeke Weert, 1979.
3. Mondelinge informatie van oudere mensen.
4. Kanton Weert, diverse artikelen.

H. Jaspers

Bron:

Harrie Jaspers. "Broedpad het pad van sluis 16 naar de zinkfabriek " 1992 in: *Aa-kroniek* (uitgave van Heemkundekring 'De Baronie van Cranendonck') 11^e jaargang 1992 nr 3 blz 139 -147

Historie KZM